Opgesteld door: Sifra van Zijtveld (antwoordspecialist) en Arjan van der Meijden (kennismakelaar).
Vraagsteller: hoofddocent lerarenopleiding basisonderwijs
Referentie: Kennisrotonde. (2022). *Welke vorm(en) van ontwikkelingsgericht begeleiden van stagiairs in het basisonderwijs draagt (dragen) het meest bij aan hun toerusting als aankomend leerkracht?* (KR. 1422) Den Haag: Kennisrotonde.

17 juni 2022

Vraag

Welke vorm(en) van ontwikkelingsgericht begeleiden van stagiairs in het basisonderwijs draagt (dragen) het meest bij aan hun toerusting als aankomend leerkracht?

Kort antwoord

Bij de begeleiding van stagiairs in het basisonderwijs is een combinatie van verschillende vormen van begeleiding effectief: het geven van gerichte en effectieve feedback in combinatie met het stellen van duidelijke doelen én het regelmatig uitvoeren van lesobservaties om de professionele ontwikkeling van stagiairs in kaart te brengen. In de ICALT-methode worden deze vormen van begeleiding gecombineerd. De ICALT-methode is een wetenschappelijk onderbouwd en getoetst observatie instrument. Stagiaires die middels de ICALT-methode worden begeleid, bereiken een aanzienlijk hoger niveau van pedagogische en didactische vaardigheden dan stagiaires die deze aanpak niet hebben gebruikt. De methode integreert verschillende theorieën over de professionalisering van (aankomende) leraren. Zo sluit de begeleiding vanuit de ICALT-methode aan bij de fase van ontwikkeling van de stagiair en is deze gericht op diverse aspecten van effectief leraar gedrag.

Toelichting antwoord

De kwaliteit van leerkrachten, en in de eerste plaats de kwaliteit van hun instructie, is een belangrijke factor in het vergroten van leeropbrengsten van leerlingen (OECD, 2011). Daarom heeft OCW de training van aankomende leraren sinds jaren hoog op de agenda staan (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2013). Maar waar moet deze begeleiding op gericht zijn en waar moet deze begeleiding uit bestaan, wil hij bijdragen aan de professionele ontwikkeling van aankomende leraren?

ICALT-methode

Bij de begeleiding van stagiairs in het basisonderwijs is een combinatie van verschillende vormen van begeleiding effectief: het geven van gerichte en effectieve feedback in combinatie met het stellen van duidelijke doelen én het regelmatig uitvoeren van lesobservaties om de professionele ontwikkeling van stagiairs in kaart te brengen. In de ICALT-methode worden deze vormen van begeleiding gecombineerd. Deze methode bestaat uit een observatie-instrument ontworpen, met bijbehorende feedback sjablonen en lesvoorbereidingen (Tas, Houtveen, Van der Grift en Willemsen, 2018). Aan de hand van de ICALT-methode oefenen studenten zich in de vaardigheden die passen bij hun fase van ontwikkeling. De ICALT-methode bevat bovendien training aan mentoren in het observeren en scoren van de lessen en het geven van feedback aan stagiairs. Dit observatie-instrument wordt momenteel zowel nationaal als internationaal ingezet, en is uitgebreid onderzocht op betrouwbaarheid en validiteit. Hieruit blijkt dat studenten die middels de ICALT-methode begeleid worden een aanzienlijk hoger niveau bereiken van pedagogische en didactische vaardigheden in vergelijking met stagiairs die deze aanpak niet hebben gebruikt (Tas, Houtveen, Van der Grift en Willemsen, 2018).

Huidige situatie

De ICALT-methode biedt een passende oplossing voor de problemen waar stagiairs en mentoren in de praktijk tegenaan lopen. Het belangrijkste instrument dat momenteel wordt gebruikt voor de begeleiding van stagiairs is een standaard lesvoorbereidingsformulier. Het nadeel van dit lesvoorbereidingsformulier is echter dat het geen rekening houdt met de professionele ontwikkeling van de stagiair. Daarnaast biedt het formulier voor mentoren ook geen mogelijkheid tot gestandaardiseerd en objectief observeren, en omvat het geen richtlijnen voor het geven van opbouwende feedback. Uit onderzoek (Tas, Houtveen, Van de Grift en Willemsen; 2018) blijkt dat studenten en mentoren moeite hebben om de feedback in te vullen op de formulieren die daarvoor gebruikt worden. Doordat er gebrek is aan richtlijnen voor goede feedback, is de feedback van mentoren in de praktijk vaak subjectief en ad hoc. Mentor en student komen daardoor samen terecht in de zogenoemde ‘feedback gap’, waarin beiden ontevreden zijn over de feedbackcyclus (Evans, 2013). Als gevolg hiervan komt de ontwikkeling van stagiairs in het gedrang en hebben mentoren onvoldoende zicht op de vaardigheden van de stagiairs.

Drie fasen van ontwikkeling

Bij de begeleiding is het wenselijk om aan te sluiten bij de professionele ontwikkeling van de stagiair. De ICALT-methode integreert verschillende theorieën over de professionele ontwikkeling van leraren. De meest geciteerde en onderbouwde theorie is de ‘Concern Theory’ van Fuller en Bown (Broad & Evans, 2006; Richardson & Placier, 2001). Volgens de concerntheorie gaan stagiairs door drie fases gedurende hun opleiding. Elke fase is gebaseerd op een zorg waar studenten zich het meest mee bezig houden gedurende die periode. In de eerste fase, de zelf-fase, hebben studenten de meeste zorgen over

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

overleven in het klaslokaal. In de tweede fase, de taak-fase, maken stagiairs zich voornamelijk zorgen over materialen, methoden en instructie. In de derde fase, de impact fase, hebben studenten een beter begrip van de leerbehoefte van de kinderen en zijn ze in staat om kennis over te brengen. Het is van belang dat de begeleiding van stagiairs aansluit bij de concerns die zij op dat moment hebben, zodat zij op een passende manier worden toegerust als aankomend leerkracht.

Zes aspecten van effectief leraar gedrag

De ICALT-methode integreert, naast de 'concern theory', zes aspecten van gewenst leraar gedrag. Zes decennia aan onderzoek heeft geleid tot een omvangrijke hoeveelheid kennis over effectief leraar gedrag (Van den Hurk, Houtveen, Van de Grift, Hotho-Toppers, Terpstra, 2018). Wil je stagiairs succesvol begeleiden, dan zal aandacht moeten worden besteed aan deze zes aspecten:

- het realiseren van een veilig en stimulerend onderwijsleerklimaat;
- de les efficiënt organiseren;
- het bieden van duidelijke- en gestructureerde instructie;
- het geven van een intensieve en activerende les;
- het afstemmen van het onderwijs op verschillen en;
- het aanleren van leerstrategieën.

Feedback en doelen stellen

Feedback is een ontzettend krachtige methode om leerwinsten te vergroten, blijkt uit een uitgebreide studie van 12 meta-analyses van Hattie en Timperley (2007). Feedback kan namelijk het leerproces van docenten sterk bevorderen. Tevens vergroot feedback de motivatie van docenten om (verder) te professionaliseren. Wel blijkt dat sommige vormen van feedback effectiever zijn dan anderen. Zo is feedback effectiever als het gericht is op specifieke taken, wanneer studenten taakaanwijzingen krijgen. Ook is feedback uitermate effectief wanneer zij tips krijgen gericht op de uitvoering van hun taken. Feedback heeft binnen de ICALT-methode een belangrijke plek.

Hattie en Timperley ontwikkelden een feedbackmodel met als doel het vergroten van de leerwinsten. Volgens hen moet effectieve feedback voldoen aan drie vragen:
1. Waar ga ik heen? – gericht op de doelen;
2. Hoe gaat het? – gericht op de geboekte vooruitgang;
3. Hoe verder? – gericht op aanvullende activiteiten voor meer vooruitgang.

Ook uit een eerder kennisantwoord (Kennisrotonde, 2018) blijkt dat er enkele voorwaarden zijn voor effectieve feedback. Ook hierbij wordt een veilige leeromgeving als belangrijkste basisvoorwaarde genoemd. Daarnaast dient feedback doelgericht en concreet te zijn; de feedback moet aansluiten bij de leervragen en concerns van de leraar. Ook is het belangrijk dat de docent zich eigenaar voelt over zijn eigen leervraag.

Daarnaast dient de feedback betrouwbaar te zijn en gestoeld op bewijs. Dit kan bijdragen aan een gevoel van urgentie om verder te professionaliseren. Tevens heeft feedback eigenlijk pas echt zin als het meerder malen wordt uitgevoerd, waardoor een leerlijn in de ontwikkeling van de leraar zichtbaar wordt. Tot slot is het van belang dat er een goede balans is tussen de hoeveelheid positieve en negatieve feedback, want positieve feedback enthousiasmeert meer dan negatieve feedback. Voor meer informatie verwijzen we naar de bron van de Kennisrotonde over hoe feedback docenten kan motiveren om te professionaliseren.

Ook Marzano (2007) pleit voor het belang van feedback. Op basis van zijn onderzoek benadrukt hij dat het nodig is dat er duidelijke doelen worden gesteld. Anders is het niet mogelijk om studenten van effectieve feedback te voorzien. De combinatie van duidelijke doelen en feedback lijkt het meest effectief te zijn.

Lesobservaties

Naast feedback en het stellen van doelen, blijkt observatie van lessen een krachtig middel te zijn om de professionele ontwikkeling van leraren te bevorderen (Kennisrotonde, 2019). Ook kan het positieve effecten hebben op de prestaties van leerlingen (Van der Lans, Van Veen, Van der Steeg, 2017). Lesobservaties dienen echter wel ingezet te worden in combinatie met andere activiteiten die de professionele ontwikkeling van leraren stimuleren, zoals feedback en coaching. Daarnaast lijken lesobservaties meer betrouwbaar te zijn naarmate deze meerdere malen worden uitgevoerd.

Interpersoonlijke relatie coach en stagiair

Een essentiële voorwaarde om tot leren te komen is de interpersoonlijke relatie tussen de coach en de stagiair. Het is heel waardevol om te investeren in een persoonlijke relatie, zodat de stagiair zich veilig voelt (Van de Grift, 2014). Daarnaast is ook de wijze waarop de school bestuurd wordt van belang. Het gaat erover in hoeverre fouten maken geaccepteerd is, en of de deelname aan coaching vrijwillig of verplicht voelt.

Geraadpleegde bronnen

Broad, K., & Evans, M. (2006). *A review of literature on professional development content and delivery modes for experienced teachers.* University of Toronto, Ontario Institute for Studies in Education.

Evans, D. (2013). *Making sense of assessment feedback in higher education.* Review of Educational Research, 83(1), 70-120.

Hattie, J. & Timperley, H. (2007). *The power of feedback.* Review of Educational Research, 77(1), 81-112.

Kennisrotonde (2018). *Aan welke criteria moet een lesobservatie-instrument voldoen om op effectieve wijze de ontwikkeling van startende leraren in het primair onderwijs te monitoren?* (KR 517). Kennisrotonde.

Lans, R. van der, Veen, K. van, & Steeg, M. van der (2017). *De effectiviteit van observatie en coaching in de school.* Paper gepresenteerd op Onderwijs Research Dagen 2017, Antwerpen.

Marzano, R.J. (2007). *The art and science of theaching: A comprehensive framework for effective instruction.* ASCD.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2013). *Lerarenagenda 2013-2020: de leraar maakt het verschil.* Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

OECD (2011). *Education at a glance 2011: OECD indicators.* OECD Publishing.

Richardson, V., & Placier, A. (2001). *Teacher change.* In V. Richardson (Ed.). Handbook of research edition. Washington DC: American Educational Research Association.

Tas, T., Houtveen, T., Van de Grift, W., & Willemsen, M. (2018). *Learning to teach: Effects of classroom observation, assignment of appropriate lesson preparation templates and stage focused feedback.* Studies in Educational Evaluation, 58, 8 16.

Van de Grift, W., Helms-Lorenz, M., & Maulana, R. (2014). *Teaching skills of student teachers: Calibration of an evaluation instrument and its value in predicting student academic engagement.* Studies in educational evaluation, 43, 150-159.

Van den Hurk, H., Houtveen, T., van de Grift, W., Hotho, S., & Terpstra, O. (2018). *Hoe leiden wij leraren op?: Het verbeteren van de instructievaardigheden van de studenten van de master Educational Needs van het Seminarium voor Orthopedagogiek.* Hogeschool Utrecht.

Onderwijssector

Primair onderwijs

Trefwoorden

Begeleiding, stagiairs, lesobservaties, feedback, professionalisering